

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 utrum sit necessarium ad salutem omne ablatum restitui.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

distributor tenebatur ad appropriandum hoc illi. ergo non est restituendum equale: sed tunc assumptum est saltem pro secunda parte, ut dictum est. Et sic patet, quomodo ex debito ut commune factum est debitum ut proprium ab hoc, quia damnificatio quam fecit distributor, omitendo appropriationem, ad quam tenebatur, fecit de debito ut commune, debitum ut proprium non simpliciter, sed ab hoc, s. distributore qui tenebatur.

¶ Ex his patet de cetero casus, s. q. si deberent in aliqua republica proveniunt damni distribui conscripitis annis, distributor autem occupasset, p. uentus annis tribus, & postmodum penitentia ductus restituere reipubl. eodem non deberet summa ista distribui civibus conscripitis in quarto anno: sed proveniunt primi anni debet retribuire civibus conscripitis primi anni, & sic deinceps. Et si aliquis eorum esset defunctus, teneatur dare hereditibus illius. Et hoc, quia ipse damnificavit illos individualiter, non appropriando, sicut tenebatur. Secus autem esset, si proveniunt illi fuissent ab hoste, aut alio occupati: quia ipse hostis non teneatur ad appropriandum communia huic, vel illi. Et propterea non laedit singulos, nisi laedendo communitatem, a qua auferit. Distributor autem inferi

sermo in sequenti art. de obligatis ad restituendum ratione distribuiti iusti violati ad distributionem beneficiorum ecclesiasticorum, ubi predicta ratio reperitur applicata ad materiam illam. I

¶ *Super Quaestione sexagesima secunda articulum secundum.*
IN art. 1. & 2. q. 62. not. quod codices circa principium corporis art. 2. corru pti sunt. Deficit siquidem manifeste ibi causa, ex quo sequitur. Et ideo restituer e importat redditionem illius rei, quae iniuste ablata est. Unde querendus est codex rectus: ego enim haecenus non inveni. Quicquid tamen de litera fit, evidens est, quod restituitur importat actum iustitiae commutativae, qui est reddere rem acceptam siue sit accepta iniuste, ut in furto, & iniuriis: siue sit accepta ex voluntate domini, ut in mutuo, & similibus, ut in 1. dicitur artic. Restitutio tamen habens pro materia rem ablatam, versatur tantum circa rem iniuste ablatam, ut in 2. art. litera probat, quia ablatum oportet aut iuste, aut iniuste ablatum esse. Et iuste non est restituendum, quoniam hoc esset contra aequalitatem iustitiae. Si iniuste, aequalitas iustitiae exigat, ut restituatur. Intellige ergo literam 2. art. non de restitutione simpliciter, sed de restitutione ablati. Haec enim contracta est ad materiam talem, scilicet ablatorum: illa autem communiter se habet ad ablatam, & ad sponte concessa per mutuum, depositum, locationem &c. Et forte quia author supponit sermonem suum esse contractum ad talem materiam propter praemissum iam articuli titulum, litera non est diminuta.

¶ In eodem ar. 2. in risione ad 2. dubia duo occurrunt circa illud. s. q. laedens alterum in fama saltem dicendo, teneatur ad restitutionem famae. Primum est de eo, qui indirecte laedit alterius famam, puta, denuncians, vel accusans negat, verum tamen est commississe id, de quo accusatus, vel denunciatus est. Tunc namque indirecte notat accusator, seu denunciatorem calumniam, an iste mendaciter se excusans, ac p. hoc alterius famam laedens, teneatur ad restitutionem famae.

¶ Secundum dubium est de lesione fame, quae fit multo tempore, ante quae data est oblatio, & facta sit se quodam tempore cognovisse carnaliter post multos autem annos iam tenet loannes reprobatorum adolescentiae suae, & praeterea

vel passiones, quae pertinent ad reverentiam, vel iniuriam alicuius personae, seu nocumentum, vel profectum: ita etiam nomen restitutionis ad hoc derivatur, quae licet realiter non maneat, tamen manent in effectu vel corporali, puta, cum ex percussione laeditur corpus, vel qui est in opinione hominum: sicut cum aliquis verbo opprobrioso remanet infamatus, vel etiam minoratus in suo honore.

¶ AD TERTIUM dicendum, qd. recompenratio, quam facit distributus ei, cui dedit minus qd. debuit, sit p. coparationem rei ad rem, ut si quato minus habuit, quae debuit, tato plus ei detur: & ideo la. pertinet ad iustitiam commutativam.

ARTICULVS II.

¶ *Verum sit necessarium ad salutem, qd. fiat restitutio eius, quod ablatum est.*

AD SECUNDUM sic proceditur. Vt q. non sit necessarium ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, qd. alius restituat, quod alteri abstulit.

¶ Denuncians, dum omnes creduntur raeam, & denunciam mendacem, quantum ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, qd. alius restituat, quod alteri abstulit.

¶ Denuncians, dum omnes creduntur raeam, & denunciam mendacem, quantum ad salutem, quod fiat restitutio eius quod ablatum est. Quod non est impossibile, non est de necessitate salutis: sed aliquando impossibile est restituere id, quod est ablatum, cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam, ergo non est de necessitate salutis, qd. alius restituat, quod alteri abstulit.

reus est ab actore, aut iudice: sed poterat liberfugere nec affirmando, nec negando ex quo non tenebatur fateri. Cum igitur verus actor scilicet, & reus erraverit, neuter alterius mirum erit. Nec est hic compensatio iniuriarum a dinnocem, sed verus teneatur ad restitutionem fame, diuersimode tamen: quia actor

¶ 2 Prax. Committit aliquod peccatum non est de necessitate salutis, quia sic homo esset perperus: sed quandoque illud quod aufertur, non potest restitui sine peccato, puta, cum aliquis alicui famam abstulit, verum dicendo. ergo restituere ablatum non est de necessitate salutis.

Ad secundum dubium dicitur, quod quia non constat auditores esse oblitos, & multorum etiam nunc non recordantur, quomodo post tempora remittuntur, & per hoc effectus infamiae a principio causatus falsa iactantia, seu relatione permanet: ideo ad restitutionem teneatur ille, qui falsum, dum puer esset, mulier dixerat. Contingit enim vt eorum que pueri audiuimus, memores eadem tanto firmiter perseueremus circulantes, quanto deceptor saepe ponitens more Christianoerum, namquam retractant dictum suum.

In eadem responsione ad secundum aduerte, quod author in secundo sine distinctionis membro, quod modo tractauimus, ad iungit falsitatem iustitiam. Dicit enim alio modo, falsum dicendo, & iniuste, neque frustra addidit, sed vt praeretur doctrina hanc a casibus in quibus falsum dicitur, iuste tamen, vt contingit iudici secundam allegata & probata damnant aliquem innocentem. Tali enim non teneatur ad restitutionem fame, sicut nec alterius cuiusdam damni, sed falsi testes teneatur ad omnia.

In eadem resp. ad secundum, quod tertium membrum, scilicet quando quis abstulit famam, dicit deo veram iniuste, aduerte duo. Primum, coram quibus est restituenda fama, tali modo, scilicet quod iudex iniuste diffamauit. & Quia si sunt persone aliquid ingenuae notitiae de modo restituendi famam habentes, talis restitutio est facienda, quia est magis confirmatio dicti prius, quam restitutio fame: sed coram talibus debet tacendo de priori dicto latere, cum veritate tamen, personam illam, pluris aperiendo, quod ipsum virum bonum, & dare operam ad hoc, quod sic habeatur ab illis. Et hoc ita caute, ne videatur hoc facere pro restitutione, quia hoc esset infamia confirmatio, vt dictum est.

Secundo, quod si quando restitutio talis videretur magis rememoratio, quam excusatio, vt puta, quia iam habentur humilissimi pro obliuio, ex quo non interuenit mendax infamia, omitti potest: & si opus fuerit aliter satisficere, puta, laudando personam quando expedit, & conuersando amicebiliter cum illa, &c.

In responsione ad quartum eiusdem art. dubia plura occurrunt. Primum est, An procurans quod deur aequo digno, ac per hoc impediens alium aequo dignum, teneatur ad restitutionem. De hoc enim nihil in litera dicitur, sed solum de digniore, & minus digno.

Secundum est, An multis pro seipso procurantibus si non affequantur dignior, teneatur ille, qui affequantur est, ad restitutionem. Et est hic ratio dubij, quia quilibet potest pro seipso licite procurare: & nemo damnatum facit, nisi qui facit illud, quod facere ius non habet, vt dicit regula iuris.

Tertium est, quia cum nullus teneatur ad restituendum, nisi vt perire statim illum in possessione rei suae, nulla ratio apparet, quare ego impediens alium a consecutione beneficii, in quo nihil iuris inquam habuit, teneat restituere totum, vel partem. Ex hoc namque quod nihil inquam iuris est sibi quae situm in aliquo, sequitur, quod nihil fuit suum, & per consequens sequitur, quod nihil est sibi restituendum. Et si diceretur quod habebat ius in spe, hoc non valet, quia ius in spe non est ius, sicut nec diues in spe est diues, tum quia restitutio rei in spe tunc habet locum, quando auferitur ius quod habet in re, in qua fundatur illa spes, vt patet in deservente femina, vel diripiente instrumenta artis, quorum ius quis cum sua familia viuit, & similibus. In omnibus enim

A ablatio, seu damnificatio fit alicui rei, in qua actu habet ius qui damnificatur, quae est fundamentum spei. In casu autem proposito nullius rei ius habet actu ille, qui impeditur a consecutione. ¶ Et confirmatur, quia si is, ad quem spectat conferre tale beneficium siue antequam omnino contulerit, siue post, ante tamen quam det, ex seipso motu proprio mutat voluntatem, nec dat illi beneficium, non teneatur ad restitutionem. ergo nullum ius illi abstulit: quia si ius aliquod abstulisset illi, teneatur proculdubio ad restitutionem. Et cum conferat, quod abstulit illi totum quod

¶ 3 Prax. Quod factum est, non potest fieri ut factum non fuerit: sed aliquando alicui aufertur honor sua persona ex hoc ipso, quod passus est ab aliquo iniuste uituperante eum. ergo non potest sibi restitui quod ablatum est: & ita non est de necessitate salutis restituere ablatum.

B habebat, quod potuit auferri a malis consultoribus, sequitur quod ipse nihil iuris habebat, & quod nullus teneatur ei ad restitutionem. Et confirmatur rursus: quia si ipse dignior aliquid iuris habere teneatur ei ad restitutionem minus dignus illo, qui tam est dignus, cum non potenti collatum est beneficium illud. Et tenet sequela, quia iste plus occupat iura dignioris, quam ille, qui impeditur consulendo: quia poterat non sequi consilium eius distributor, & reddere digniori ius suum.

¶ Quartum dubium est, quia cum in litera dicitur, Si vero iam firmatum sit, quod alicui detur praebenda, &c. aut intelligitur de firmitate tali, qua est illi ius acquisitum, aut de firmitate adhuc impedibili, vt non sit illi ius acquisitum. Non de prima firmitate, quia sic non esset firmitas, vt detur beneficium, sed firmitas iam dans: nec esset amplius impedibilis, nisi sicut potest quis priuari suo. Nec de secunda, quia si est impedibilis, non debet restitui equale: multum enim refert inter actum, & potentiam.

¶ Quintum dubium est, circa fundamentum literae, sumptum ex 2. Physic. text. 6. scilicet, Quod parum distat, quasi nihil distare videtur: quoniam regula ista datur ab Aristotele, non de rebus in seipsis, sed vt subintelligatur a similitudine, & affectui humano. Vnde dicit, quod intellectus accipit parum distans, perinde ac si nihil distaret, cum secus magna mala, aut magna bona fuerimus: accipit enim tamquam si fuisset in ipsis malis, aut magnis bonis. Constat autem ex dictis, quod aequalitas commutativae iustitiae, ad quam faciendum ordinatur restitutio, attenditur secundum aequalitatem rei ad rem, & non secundum aequalitatem rationis parum pro nihilo estimantis. Cuius signum est, quod non eque puniuntur, qui parum distant a peccando mortaliter, & qui peccant mortaliter: nec est idem secundum iustitiam propinquissimum fuisse casu peccati mortaliter, & cecidisse in illud: hic enim puniuntur poena aeterna, ille non. Neque est idem propinquissimum fuisse mutuo concedendo, & mutuae: illi enim nihil reddendum esse, qui nihil mutauit, huic vero restitui oportere centesimam. Multum ergo refert ad aequalitatem iustitiae commutativae parum distare, seu prope esse, & applicuisse, siue esse in termino: quamvis in pluribus secundum passionem, & estimaciones vtatur illo modico pro nihilo. Et quia modo de iustitia commutativa tractamus, ideo illo fundamento male videtur Doctores vii in proposito.

¶ Sextum est, An ea, quae hic dicuntur, habeant locum in alijs consecutionibus bonorum, puta, in testamentis, & donationibus. Et est ratio dubij, quia litera in hoc argumento meminit, non solum praebendae consequendae, sed aliorum bonorum consequendorum, quamvis respondendo, de consecutione praebendae solummodo loquatur: tum quia videtur eadem ratio responsiva, quia scilicet aut impedit iuste, aut iniuste, &c.

¶ Ad haec dubia non eodem, quo mota sunt, ordine respondendo, sed vt facillor sit doctrina, a quinto dubio, quod de fundamento est, initium soluendi sumemus.

¶ Ad quintum igitur dubium, de illa propositione ex 2. Physic. Quod parum distat, nihil distare videtur, dicendum est, quod propositio illa nec habenda est vt regula in materia iustitiae: nec omnino spernenda est, quando subiecta materia patitur. Et quidem, quod non fit pro regula habenda in determinatione iusti, patet ex hoc, quod ubi uerteret iustitiam, vt in ipsa materia, de qua loquitur Aristoteles, liquet, vt g. Transire princeps aliquis iuxta paratas insidias, & parum desit quin caperetur, & occideretur, &c. Ille princeps reputatur infortunatus, vt ibidem dicit Aristoteles, quia parum pro nihilo reputando, ex magno malo liberatus est. Si tamen ad iusti aequalitatem respiciamus, non reputatur iste princeps damnus passus, licet parum a damno distauerit, propter quod nullus teneatur ei aliquid restituere. Et tamen si illa propositio admitteretur in proposito, scilicet, Prope habere, & habere, reputatur pro eodem, sequeretur, quod iste, qui prope habuit damnatum, habuisse reputaretur damnatum, & consequenter esse sibi restituendum. Similiter etiam falsa est regula

iterumque, sed vt proprium. Firma ergo sententiam, quod obiectum restitutionis est debitum alicui vt proprium, ita quod nisi debeatur alicui vt proprium, non est illi necessario restituendum. Et hoc habet restitutio ex suo genere, quia cuiuslibet commutacionis iusta obiectum, est debitum alicui vt proprium,

vt patet in emptio- re, & venditione, furo, & rapina, & huiusmodi. Applicandam autem restitu- tionem ad recom- pensationem distribu- tionis mittas, dicitur quod res distri- buenda non est par- tem vt propria, sed vt communis. Et ef- fectus est propria singulis partibus se- cundum proportio- nales formas per actum distributionis: ita modus distributio- nis vt actus distributio- nis non significat applicacione com- munitatis has personas: quoniam talis applicacio potest fieri per actum donacionis, vt patet, cum communitas largitur legatis. Nec significat applicacionem debitam eiusdem: quonia hanc potest fieri per actum commutacionis iustitiae, vt patet, cum communitas soluit mercenarias: sed significat applicacionem communitatis boni secundum proportionalitatem debitam, parti- bus illius communitatis a distributore. Huiusmodi vero applicacio, quae distributio vocatur, non presupponit portionem tali parti debitam, esse illius vt propriam, sed facit illam esse sibi propriam. Distributio enim est inter duos terminos, ita quod terminus a quo, est res debita parti, vt communis: terminus vero ad quem, res propria partis, & ipsa distributio est faciens de communi proprium partibus, vt iam dictum est. Ex hoc igitur, quod distributio est faciens proprium, & restitutio fundatur super proprio, consequens est, quod sicut diuersimode alicui se habent ad distributionem, ita diuersimode se habeant ad faciendum proprium huius, vel illi. Et sicut diuersimode alicui tollunt distribu- tionem, ita diuersimode tollant appropriationem. Constat autem, quod diuersimode habent se ad distributionem distributo- ris, & priuata persona: quia ille tenetur ad distributionem, hoc est, ad faciendum consummare de communi proprium huius parti se- cundum suam proportionem: priuata autem persona non tenetur ad distributionem. Quicunque autem tenetur ad faciendum consummare A meum, & absque rationabili causa non facit, non lassat michi, si aliquid minus, quam A, faciat meum, vt de se patet. Quia damnum meum ex negata appropriatione debi- tum ipso distributore tantum est, quantum opponitur ipsi A. Propterea distributor tenetur secundum formam iustitiae commutacionis michi, cui debebat distribuere A, restituere equiualens ipsi A, quia restitutio respicit debitum proprio damno. Vt autem dictum est, proprium damnum michi a distributore illatum, remanet secundum quantitatem boni communis michi appro- prium ex debito ab ipso distributore: ipse enim ad consumma- tionem appropriationem tenetur. Et paria sunt auferre alicui suum, & non facere alicui suum, si referatur ad illum, qui tenetur ad hoc faciendum, & expeditus ita est, vt impediri nequeat. Priuata autem persona, quae ex aduerso veniens impedit distribu- tionem, de qua loquimur, quae scilicet est actus iustitiae distribu- tionis, ex eo quod non tenetur ad ipsam consummandam distribu- tionem, non tenetur restituere equiualens beneficio distribu- tionis. Sed ex eo, quod distributio, quae est debita appropriata communitati ad hanc partem, impedit, intantum tenetur, quan- tum illa appropriatio accedit ad proprium. Quando enim approp- riatio magis appropinquat huic, tanto damnum proprium furandis est minus. Penes proprium autem damnum illatum men- suranda est restitutio, quae ad debitum, vt proprium, respicit. Et boni viri, si no erat firmatum, quia non erat suum vt proprium: nec illi tenebatur ad consummandam distributionis actum, vt ef- fectus suum vt proprium. Sic ergo patet, quod non est eadem de- vtiroque, scilicet distributore, & impediente ratio: quia impe- diens tenetur ex hoc solo, quia impediunt digniorem a conse- cratione sui, vt communis, debiti tamen, vt fieret sibi proprium. Et quia quanto magis distributio erat disposita pro eo, tanto ma- gis erat suum vt proprium: ideo tanto ad plus restituendum tenetur. Distributor autem ex alio capite tenetur ad restitutio- nem, scilicet ex hoc, quod tenebatur ad inchoandam, & consu- mandam distributionem huius beneficii pro isto. Et nisi hoc af- ferretur, per natura restitutionis pro damnis restitutionum. Fieri enim melioris conditionis distributor omnites dare huic,

quia non teneatur restituere tantum huic, quantum tenebatur distribuere huic. Cessaret quoque iustitia querelatum ciuium hic pugnantium, quod equalia non equalibus, aut inaequalia equalibus dantur, vt dicitur in quinto Ethicorum. aut iniustum hoc non deberet ad iustum per restitutionem deduci, vt patet.

Notanter autem dixi, quod impediens ex aduerso veniens no tenetur ad equalia, quia consilij distributoris, quoru consilio distributor regitur in distribuendo, non minus tenentur ad restituendum quale, quam distributor: quia ipse tenetur ex officio ad inchoandam, & consummandam distribu- tionem pro digno re, ex quo est eorum

confilio distributio proposita. Hae autem, quae de distributoris obligatione dicta sunt, intelligenda sunt, quando distributio pro digniore liquida est, & non impedibilis. Et quoniam difficile est restitutionem facere in distributionibus beneficiorum, ideo caueant sibi distributores: quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Nec fallat se, aut blandiatur sibi quipiam, putans Papam propter plenitudinem suae potestatis non arctari distributivae iustitiae legibus in beneficiis distribuendis: quoniam Paulus Apostolus, cui vniuersalis Ecclesia regimen commissum erat, sicut alii Apostolis a Christo, ait: Sic nos existimet homo, vt dispensatores ministeriorum Dei. Vt dispensatores ministeriorum dixit, non vt dominos. Constat autem ministeria ecclesiastica distribui, cum beneficia ecclesiastica distribuuntur: quoniam haec sunt illorum quasi stipendia.

Sed quid dicendum in casu, quo corrupta esset Ecclesia in capite, & omnes auaritia luderent, & sola venalitas, aut voluntas, aut aliqua conditio extranea a iusto, esset ratio distributionis, seu dispensationis beneficiorum, & vnus alium supplantare quereret, quis cui restituere teneatur, cum omnes sint indigni, cum nulla impediat distributio: quia omnino no fuisse iuste datum beneficium, sed adhibitum, &c.

Respondeo, quod sicut in moralibus sunt, vt dicitur in septimo Ethicorum, vitia duplicis ordinis, quaedam humana, vt auaritia, pusillanimitas, furum, & similia: quaedam vero bestialia, vt cotius cum animalibus, feritates, & huiusmodi, & de illis distri- putatur, ista relinquuntur: ita in Ecclesia quaedam sunt vitia ecclesiastica, vt intrusio; simonia, aliqua mala distributio, impedi- mentum praestare digniori, & huiusmodi: quaedam autem sunt vitia babylonica, quae indigna sunt dispensatione, & huiusmodi sunt vitia Romanae curiae, quando (quod Deus auer- tat) venalitas, voluntas, lenocinium, & huiusmodi, distribu- rent beneficia.

Ad confirmationem vltimam in dubio principali dicitur, quod cum iste minus dignus ratione actionis suae in nullo teneatur digniori, quia non impediuit eum, vt supponitur: nec beneficium vnquam fuerit illius dignioris, nec ipse fuerit vnquam debitor illi, vt faceret illud esse suum, sicut debitor erat distributor, nullo iure tenetur ad restitutionem. Nec est verum, quod iste occupet iura dignioris: quoniam dignioris erat respectu illius, quando erat inter bona communia. Molo autem factum est bonum proprium per applicacionem ad istum: & ius dignioris remanet ad communia, & ad distributorem, qui ei tenetur duplici iure, scilicet distributionis, & restitutionis.

Ad secundum postmodum dubium, quod de procurantibus pro se minus dignis, ac per hoc indirecte impediens digniorem, tractat, dicitur a Soc. & Richard. in 4. sent. dist. 15. quod talis pro se procurans non tenetur ad restitutionem aliquam, quia licet vniciuque pro seipso procurare per viam licitam, & honestam, alio neglecto.

Et firmatur seu declaratur ex iure civili. ff. de no. oper. nunc. l. 2. vbi dicitur, quod si praescindo venas in fundo meo, per quas de- rinatur aqua ad puteum alterius causa damnificandi, teneor illi: Si autem vt propria consulam utilitati in aliquo edificio, non tenentur, iuxta allatam regulam arguendo.

Petrus autem de Palude in 4. sent. dist. 15. dicit, quod si quis procurat, vt beneficium decur minus digno sibi, vel alij, tenetur ad restitu- tionem digniori, quem impedit: quia beneficium est debitum secundum distributivam iustitiam digniori.

Mihi vero videtur distinguendum, quia minus dignus potest dupliciter pro se procurando impedire digniore. Primo, vt im- pedimentum claudatur infra latitudinem voluntarij, quod tunc

Secunda Secunda S. Thomae. T accidit.

Lib. 8. c. vlt. non procul a fine, to. 5.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

animi damnificandi eos, quibus erant danda huiusmodi bo-

ARTICVLVS III.

Verum sufficiat restituere simplum, quod iniuste ablatum est.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod non sufficiat restituere simplum, quod iniuste ablatum est. Dicitur enim Exo. 22. Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro vno restituet, & quatuor oves pro vno ovine: sed quilibet tenetur mandatum divina legis observare: ergo ille, qui furatus, tenetur restituere quadruplum, vel quintuplum.

¶ 2 Preterea. Ea que scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur ad Roman. 15. sed Luca 19. Zachæus dixit ad Dominum: Si quem defraudavi, reddo quadruplum: ergo homo debet restituere multiplicatum id, quod iniuste accepit.

¶ 3 Preterea. Nulli potest iuste auferri id, quod dare non debet: sed iudex iuste auferit ab eo, qui furatus est plus, quam furatus est, pro emenda: ergo homo debet illud solvere: & ita non sufficit restituere simplum.

SED CONTRA est, quia restitutio reducit ad equalitatem, quod inaequaliter ablatum est: sed aliquis reddendo, quod accepit simpliciter, reducit ad equalitatem: ergo solum tenetur restituere tantum, quantum accepit.

RESPONDEO. Dicendum, quod cum aliquis iniuste accepit

tionis, verberis, carceris, exilij, solutionis, confiscationis, seu privationis bonorum, & huiusmodi, non possunt executioni mandari per solam legem, nisi interueniat actio aliqua, puta occidere, mutilare, verberare, includere, ire, solvere, accipere, vel dare, & si qua est alia eiusmodi actio. Poenae autem excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & si qua est alia similis, nullam actionem in sui executionem exigunt: sed non communicare cum fidelibus, non immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis, quae in sola negatione, seu privatione consistunt, sufficunt ad earum executionem. Ex hoc autem sequitur altera differentia, scilicet, quod quaedam est poena, cuius inflictio est propria iudici: quaedam autem, cuius inflictio est communis iudici, & legi. Declaratur hoc, quia poena in executione exigens agere, conuincitur propria iudici ex hoc, quia aut ad illud agere tenetur reus, aut iudex. Non reus, quia non tenetur ex lege, nisi ad poenam. Poena autem consistit in pati, non in agere: ergo tenetur iudex.

rem alienam, duo sunt ibi consideranda: quorum vnum est inaequalitas ex parte rei, quae quandoque est sine iniustitia, ut patet in mutuis. Aliud autem est iniustitia culpa quae potest esse etiam cum equalitate rei, puta cum aliquis intendit inferre violentiam, sed non praevalet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per restitutionem, in quantum per eam equalitas reparatur, ad quod sufficit, quod restituantur, quantum habuerit de alieno: sed quantum ad culpam, adhibetur remedium per poenam, cuius inflictio pertinet ad iudicem: & ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plus, quam accepit: sed postquam condemnatus est, tenetur poenam solvere. Et per hoc patet responsio ad primum, quia lex illa determinata est poenae per iudicem infligendae, cum ad observantiam iudicialis praeccepti nullus teneatur post Christi aduentum, ut supra habitum est. Potest tamen idem, vel simile statui in lege humana, de qua erit eadem ratio.

AD SECVNDVM dicendum, quod Zachæus id dixit, quasi supererogare volens. Unde & praemiserat: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.

AD TERTIVM dicendum, quod iudex condemnando, iuste potest accipere aliquid amplius loco emendae: quod tamen antequam condemnaretur, non debebat.

causa est, quia non exigit necessario actionem iudicis.

Ad dubium ergo dicitur, quod doctrina auctoris vniuersalis est de poena, cuius inflictio pertinet ad iudicem, ut propria: de tali enim optime sequitur redditio causae. Et ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionem. Et quod hac sit vera intentio auctoris, patet ex hoc, quod loquitur de iudice, ut distinguitur a lege. Loquendo enim de iudice, ut distinguitur a lege, oportet loqui de propriis iudici, & de communibus iudici, & legi.

Et per hoc patet responsio ad primam obiectionem: quia punire, id est, punitionem statuere, est actus legis, & punire executione continet etiam legi, quando poena non exigit actionem in executione. Et ad secundam, quia de poenis, quorum inflictio communis est iudici, & legi loquitur: litera autem loquitur de poena, cuius inflictio est propria iudici. Et tu notabis, & applicabis hoc ad iurium, & statutorum tam civilium, quam canonicorum intellectum, & rationem. Videbis enim, quod si pro quibusdam criminibus, puta haeresis, laesa maiestatis, & huiusmodi, poenae privationis bonorum ipso facto incurrendae ponuntur, in quantum claudunt se in privationem, a lege infligi dicuntur: in quantum vero exigunt actionem, iudicis actum expectant: unde dicuntur privati dominio rerum a lege: non tamen tenentur ea assignare sibi, nisi si interueniat actio iudicis.

Super questionis 6a articulum tertium.

Articulo tertio eiusdem sexagesimae secundae questionis dubium occurrit circa illam redditionem causae in corpore articuli, cum dicitur: Et ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere. Videtur enim, quod ex hoc, quod inflictio poenae pertinet ad iudicem, non sequatur, antequam sit condemnatus, non tenetur, tum quia inflictio poenae non pertinet ad iudicem tantum, sed ad legem. Dicitur enim in precedenti libro, quod actus legis est panis, immo iudex panis, vel lex animata. Si ergo lex poenalis lata est, non est opus iudice damnante, quia lex infligit poenam: tum quia manifeste patet teneri aliquos ad poenas legis absque iudicis quocunque actu, ut patet in excommunicationibus, & censuris laicis a iure.

Ad hoc dicitur, quod auctor non loquitur vniuersaliter de poena a lege imposita, sed de poena restitutionis in quadruplo, vel huiusmodi, ut patet in litera: sed quia ratio in litera ad materiam restitutionis a lege statuit vniuersaliter est, quam restitutionis poena, ut patet: oportet aliter dicere, distinguendo, quod poena statuta in lege est duplex, quaedam ad eius executionem requiritur aliqua actio: quaedam autem, cuius executio nullam actionem requirit: verbi gratia. Poenae mortis, mutila-

